

Др Маџа М. Кулаузов, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Kulauzov@pf.uns.ac.rs

ЈАВНА ПРОДАЈА ПО ОДРЕДБАМА ГРАЂАНСКОГ ПРОЦЕСНОГ ЗАКОНОДАВСТВА СРБИЈЕ ИЗ 1865. ГОДИНЕ*

Сажетак: Аутор у раду врши историјскоправну анализу одредаба њарничног законодавства Србије из 1865. године које се односе на јавну продају као завршни сегмент извршног поступка. С обзиром на то да принудно намирне поверљивости изражавања путем усмено јавног надметања представља деликатан и осетљив процес који уноси велике интересе у животи извршног дужника, пројектована законска решења у тој области била су предмет озбиљне и детаљне расправе вођене између аутора законског нацрта и Комисије Државног савета. У тексту је учињен осврт на све примедбе које је Комисија изнела на законски нацрт, предлоге да се на неким местима задрже одредбе важеће процесне кодификације из 1860. године, као и одговоре министра правде Рајка Лешјанина, њихова пројекта на заједња Саветске комисије. Размотрена су решења која се ишчу јавне продаје усвојена у финалној верзији законског текста, њихове озакоњене измене и дојуне, али и модификације ове извршне радње предвиђене у законским пројектима из 1872. и 1891. године које никада нису ступиле на снагу. Иако нису озакоњене, мишљење је аутора да и ове пројектоване измене заслужују пажњу јер садрже неке корисне сугестије на који начин да се што брже и ефикасније спроводе извршење јавном продајом, као и како да се учврсти процесна дисциплина и побољша положај извршног дужника.

Кључне речи: Законски нацрт, грађанско процесно законодавство, грађански судски поступак, извршење пресуде, јавна продаја.

* Рад је настао као резултат научног ангажовања на пројекту Правног факултета у Новом Саду под називом „Правна традиција и нови правни изазови” у 2019. години.

1. УВОД

Извршни поступак је последња и уједно најзначајнија фаза у поступку реализације заштите повређених или угрожених субјективних грађанских права. По речима нашег знаменитог процесуалисте проф. др Борислава Благојевића „Извршење значи постављање ствари на њихово нужно место у правноме поретку.”¹ У извршном поступку се принудно остварује повериочево потраживање утврђено у претходно вођеном поступку, и на тај начин се фактичко стање усклађује са правним стањем констатованим у извршној исправи. Покретање извршног поступка је једини пут који води намирењу повериочевог потраживања уколико дужник није спреман да у парционом року испуни чинидбу која му је наложена у диспозитиву пресуде. Извршни поступак окончава се извршном радњом путем које се потраживање повериоца принудно реализује, а међу којима веома важно место заузимају продаја покретних и непокретних ствари дужника.

Јавна продаја непокретности највише погађа интересе дужника јер је непокретна имовина, по правилу, далеко значајнија и вреднија од покретне имовине. Зато судови у време важења Законика о грађанском судском поступку из 1865. године нису дозвољавали извршење на непокретностима, односно њихову продају све док се у поступку не би исцрпела сва остала средства и предмети извршења. Тек након безуспешних покушаја да се на неки други начин наплати потраживање у поступку извршења, суд би, на предлог повериоца, дозволио спровођење извршења продајом непокретности.

Овакво поступање судских органа имало је за сврху да заштити дужника од малициозног понашања извршног повериоца, евентуално срачунатог с намером да се извршном дужнику непотребно нанесе штета судском продајом непокретности иако је постојала друга имовина из које се могло намирити потраживање. Осим тога, оваква пракса била је условљена и практичним разлозима јер је извршење далеко једноставније спровести продајом покретних ствари. У сваком случају, наш законодавац се определио за тзв. *сѣцијалну еџекуцију*, што значи да би биле заплењене само ствари дужника довољне за намирење повериочевог потраживања, а не целокупна дужникова имовина.²

Имајући виду последице које јавна продаја непокретних ствари може имати по имовно стање дужника, али и значај продаје покретних ствари као бржег и једноставнијег средства намирења повериочевог потраживања, обема извршним радњама је у грађанском процесном законодавству Србије из 1865. године посвећена велика пажња. Не само да је знатан број законских одре-

¹ Борислав Т. Благојевић, *Начела приватнога процеснога права*, Београд 1936, 137.

² Драгољуб Аранђеловић, „Шта се не може узети у попис за извршење судских одлука? (Објашњење § 471. судског поступка у грађанским парницама)”, *Полицијски гласник – Службени лист Министарства унутрашњих дела*, бр. 9 од 16. новембра 1908, Београд, 364.

даба посвећен спровођењу извршења на овај начин, већ је и поништај неуредне продаје путем усменог јавног надметања издвојен у посебно поглавље.³

2. КОНАЧНО УОБЛИЧАВАЊЕ ОДРЕДАБА О ЈАВНОЈ ПРОДАЈИ У ЗАКОНСКОМ ПРОЈЕКТУ

Након што је министар правде Рајко Лешјанин израдио законски нацрт и упутио га Државном савету на одобрење,⁴ Савет је на својој седници одржаној 26. новембра 1864. године именовao четворочлану комисију са задатком да претресе нацрт и саопшти му своје евентуалне примедбе.⁵

Комисија се најпре осврнула на дужину рока предвиђеног за извршење судских одлука, који је у чл. 480 главе XVII под називом *О извршењу пресуде* једнообразно опредељен на шест месеци, било да је извршење потребно спровести продајом покретних, било непокретних ствари.⁶ Комисија је овакав предлог ресорног министра сматрала неприхватљивим и уједно се осврнула на чл. 246 важећег грађанског поступка по коме се пресуда морала у свему извршити за шест недеља од њеног достављања надлежној полицијској власти, чак и уколико су се непокретна добра одређена за продају налазила у различитим местима. Овај рок је само уз званично одобрење Министарства правде у оправданим случајевима могао бити продужен.⁷

Министар је усвојио примедбу Комисије и пристао на скраћење рока за принудну наплату повериочевог потраживања на три месеца за јавну продају непокретности и шест недеља за јавну продају покретних ствари. Ово компромисно решење прихваћено је и у коначној редакцији законског текста као ст. 1 чл. 464 Законика.⁸

Поред тога што је критиковала дужину рока за спровођење извршења, Саветска комисија је чл. 480 пројекта оценила и као непотпун, јер није нормирао ситуацију када се намерно одуговлачи са извршењем пресуде или решења и тако угрожава процесни положај извршног повериоца. У том сми-

³ Вид. Главу XIX О уништењу неуредне јавне продаје Законика о поступку судском у грађанским парницама са свима изменама и допунама (у даљем тексту: Законик из 1865. године са изменама и допунама), Крф 1917.

⁴ Писмо Министра правде Државном савету од 23. новембра 1864. године, Архив Србије (у даљем тексту: АС), фонд Државни савет (у даљем тексту: ДС), 1865, број документа (у даљем тексту: док. бр.) 53, лист (у даљем тексту: л.) 1.

⁵ Ibid.

⁶ Законик о поступку судском у грађанским парницама (у даљем тексту: Пројекат Законика о судском поступку), АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 86.

⁷ Законик о поступку судском у грађанским парницама за Књажество Србију (у даљем тексту: Законик из 1860. године), Београд 1860.

⁸ Законик о поступку судском у грађанским парницама од 26. јануара 1865. године (у даљем тексту: Коначна верзија Законика о судском поступку), АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 239.

слу чланови Савета су предлагали да се горепоменути члан допуни одељком II у коме би било прописано да је министар унутрашњих дела надлежан да одлучује по жалбама због одуговлачења у извршењу судских одлука. Са предложеном допуном се министар Рајко Лешјанин сагласио.⁹

Да је извршна власт увек давала предност продаји покретних ствари путем усменог јавног надметања сведочи и чл. 482 пројекта. У њему је прописано да ће извршном дужнику који одбије да сам определи ствари за продају полицијска власт најкасније за 15 дана од пријема пресуде пописати и проценити најпре покретне ствари (подвукла М. К.), па тек ако утврди да новчани износ који би био добијен њиховом продајом не би био довољан за намирење повериоачевог потраживања, пописаће и проценити, а потом и продати дужникове непокретности.¹⁰

На овакву формулацију чл. 482 Државни савет није имао примедба, и он је у изворној верзији ушао и у финални текст кодекса као чл. 466.¹¹ Чињеница да су сви законодавни чиниоци били сагласни како наплата потраживања из вредности покретних ствари треба да има приоритет сведочи о њиховом јединственом ставу да такав вид продаје показује низ предности у односу на продају непокретности. С једне стране, зато што је непокретна имовина по правилу веће вредности и њена продаја може озбиљно да угрози егзистенцију извршног дужника, али, с друге стране, и из практичних разлога, јер је продају покретних ствари могуће далеко брже извршити у много краћим роковима с обзиром на то да није потребно прибављати сведочанство (тапију) којом се доказује власништво на непокретности.

Имајући у виду управо ове практичне предности опредељивања покретних ствари као предмета извршења, министар унутрашњих дела Јован Ђаја је 1891. године у свом пројекту измена и допуна појединих одредаба важећег законика инсистирао на продаји покретне имовине чак и против воље дужника, мада се о њему увек водило рачуна као о слабијој страни у поступку (чл. 477 пројекта).¹²

Саветска комисија ставила је примедбу министру на решење пројектовано у чл. 514 нацрта. По њему је, у случају да се продајом непокретних добара у једном округу пресуда није могла у потпуности извршити, сам парничар био дужан да се за наплату остатка свог потраживања обрати власти оног округа у којем је дужник имао још непокретне имовине.¹³ Комисија

⁹ Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 129.

¹⁰ Пројекат Законика о судском поступку, л. 86.

¹¹ Коначна верзија Законика о судском поступку, л. 240.

¹² Измене и допуне у глави осамнаестој грађанског поступка, о извршењима, АС, МП, 1904, фасцикла (у даљем тексту: ф.) 34, док. бр. 33, л. 8.

¹³ Пројекат Законика о судском поступку, л. 94.

је, наиме, сматрала целисходнијим да се у том случају полицијска власт округа у којем је извршна радња предузета службеним путем обрати полицијској власти округа у коме дужник поседује још непокретности, како би она поступила по прописима о јавној продаји.¹⁴ Поред тога што је такво решење већ било предвиђено у чл. 267 важећег парничног законика,¹⁵ Комисија је била мишљења да би носиоци јавне власти далеко лакше постигли спровођење допунског извршења у другом округу него што би то пошло за руком парничару као приватном лицу. Министар је предложено измену усвојио.¹⁶

У погледу тужбе коју је лице оштећено кривицом полицијског званичника или надметача било овлашћено да поднесе по одредбама главе XVIII *О унишћењу неуредне јавне продаје*, Комисија је сугерисала министру да се, уместо предложених измена, задржи I и II одељак члана 272 Законика о грађанском судском поступку из 1860. године. Наиме, саветници су били мишљења да је боље задржати постојеће решење предвиђено у поменутом члану важећег законодавства јер су са њим већ упознати судије и сви остали учесници у јавној продаји, а поред тога одговара и сврси због које је донето.¹⁷ Министар је уважио аргументацију Комисије и у коначној верзији законског текста задржана су оба одељка чл. 272 позитивног права као чл. 504 и 505 новог Законика.¹⁸

Комисија је критиковала и садржину чл. 522 пројекта у коме је нормирано да се тужбе поднете ради поништаја неуредне јавне продаје расправљају пресудом.¹⁹ Чланови Комисије су сматрали да је боље о таквим тужбама, као уосталом и до тада,²⁰ одлучивати решењем, јер поништај неуредне јавне продаје улази у круг питања која би требало што хитније решавати. Зато је далеко подесније да судска одлука буде у форми решења а не пресуде, јер се жалбе на решења не разматрају и пред Апелационим, већ само пред Касационим судом.²¹ Министар се сагласио са мишљењем саветника и изменио одредбу чл. 522 пројекта у предложеном правцу.²²

Прегледом Извештаја који је Комисија по окончаном послу упутила Државном савету лако се може закључити да су саветници у више наврата

¹⁴ Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 132.

¹⁵ Вид. Законик из 1860. године.

¹⁶ Вид. чл. 498 Коначне верзије Законика о судском поступку, л. 251.

¹⁷ Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 133-134.

¹⁸ Коначна верзија Законика о судском поступку, л. 252-253.

¹⁹ Пројекат Законика о судском поступку, л. 96.

²⁰ Вид. чл. 275 Законика из 1860. године.

²¹ Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, АС, ДС, 1865, док. бр. 53, л. 134-135.

²² Вид. чл. 507 Коначне верзије Законика о судском поступку, л. 253.

инсистирали на задржавању постојећих законских решења, очигледно их сма-трајући целисходнијим од измена предложених од стране ресорног министра.

Све остале одредбе које се односе на спровођење извршења продајом путем усменог јавног надметања усвојене су у изворном облику, једино што је у коначном тексту промењена нумерација чланова и распоред материје утолико што су одредбе о извршењу пресуда и уништењу неуредне јавне продаје сада чиниле главе XVIII и XIX Законика.²³

3. ЗАКОНСКЕ ОДРЕДБЕ О ЈАВНОЈ ПРОДАЈИ И ПРЕДЛОЖЕНЕ ИЗМЕНЕ ЗАКОНСКИХ РЕШЕЊА

Рокови од шест недеља за спровођење извршења продајом покретних ствари и три месеца за споровођење извршења продајом непокретности, одређени након претреса законског нацрта у чл. 464 нису мењани за све време важења процесне кодификације.²⁴ Ипак, 1872. године је уследила иницијатива тадашњег министра правде Стојана Вељковића да се рок за обављање ових извршних радњи драстично скрати на свега три дана, како за покретне, тако и за непокретне ствари. Још је фрапантнија од предложене измене чињеница да се готово нико од судија позваних да се о министровом законском пројекту изјасне,²⁵ укључујући и Комисију коју је образовао Државни савет, није осврнуо на ову пројектовану законску измену. Само су судије Ужичког окружног суда скренуле пажњу министру да се за три дана ни покретне ствари не би могле распродати и да би постојеће рокове било пожељно скратити, али на 15 дана за продају покретних ствари и шест недеља за продају непокретне имовине.²⁶

Јасно је, наиме, да је циљ извршног поступка брзо и ефикасно намирење извршног повериоца, као и да исувише сложен и дуготрајан процес принудне наплате његовог потраживања слаби повериочев процесни положај. Зато су поједини носиоци судских функција предложили друге мере за убрзање спровођења извршења без радикалног скраћивања рокова. У том смислу је Саветска комисија предлагала да се чл. 466 који се односи на попис и процену дужникове имовине допуни тако да се дозволи полицијским властима да приступе попису имовине покојног дужника и пре него што би од наследника добиле уверење да ли ће дуг платити, јер би се у противном

²³ Вид. Коначну верзију Законика о судском поступку, л. 238-253.

²⁴ Законик из 1865. године са изменама и допунама.

²⁵ Претпис Министра правде свим судовима од 28. октобра 1872. године, АС, фонд Министарство правде (у даљем тексту: МП), 1872, док. бр. 4, л. 12.

²⁶ Примјетбе Ужичког окружног суда на предлог Закона о изменама и допунама Законика о пост. судском у грађанскијем парницама од 12. фебруара 1873. године (у даљем тексту: Примјетбе Ужичког окружног суда), АС, МП, 1872, док. бр. 4, л. 23.

дужникове ствари могле упропастити.²⁷ Судија Неготинског окружног суда Симо Симић је, пак, са своје стране сугерисао да би требало, како би се убрзала процедура и учврстила процесна дисциплина, допунити чл. 464. Он је предлагао да се чл. 464 допуни додатним ставом у коме би било прописано да полицијске власти којима је поднета пресуда или решење одговарају за штету ако одмах не приступе попису дужниковог имања.²⁸ И наш реномирани професор Велике школе Андра Ђорђевић је у свом уџбенику грађанског процесног права предлагао увођење новчаних казни за полицијске чиновнике који одуговлаче са извршењем пресуда, те тако отежавају привредни саобраћај и наносе велику материјалну штету заинтересованим лицима.²⁹ Предуго чекање на егзекуцију судских одлука није било ни у интересу извршног дужника с обзиром на то да су са пролонгирањем поступка расле камате и трошкови које је он, као странка која је скривила принудну наплату, био у обавези да плати.³⁰

У временском интервалу од 15 дана од пописа и процене дужникове покретне имовине, односно добијеног извештаја о евентуалном постојању интабулације (прибелешке) на пописаним непокретностима, приступало се оглашавању продаје путем усменог јавног надметања (чл. 474).³¹ Будући да се, пре оглашавања јавне продаје дужникових непокретних ствари морао претходно прибавити извештај од надлежног суда о постојању терета на непокретности, код непокретних ствари би протекло много више времена од момента пописа до објављивања огласа, него код покретне имовине.³² Продаја на лицитацији ствари вредности веће од 1000 пореских гроша морала се огласити не само у месту продаје и у окружној вароши, већ и путем новина (чл. 476).³³ Законском изменом из 1898. године прописано је да се оглас морао поновити трипут.³⁴

Извршна власт била је дужна да на време (подвукла М. К.) позове на јавну продају дужника, интабулисане повериоце, проценитеље имања и

²⁷ Комисија Државном савету 22. септембра 1872. године, АС, МП, 1872, док. бр. 6, л. 4.

²⁸ Мишљење о предложеним допунама и изменама у поступку судском за грађанске парнице од 1865. год. од 2. априла 1873. године, АС, МП, 1872, док. бр. 4, л. 30.

²⁹ Андра Ђорђевић, Теорија грађанског судског поступка с погледом на Законик о поступку судском у грађанским парницама за Краљевину Србију II (прир. Д. Аранђеловић), Београд 1923, 174.

³⁰ Живојин М. Перић, „О продаји за извршење одлука судских”, Полицијски гласник – Службени лист Министарства унутрашњих дела, бр. 9 од 1. марта 1909, Београд, 65-66.

³¹ Законик из 1865. године са изменама и допунама.

³² Ж. М. Перић, Д. Аранђеловић, Грађански судски поступак – предавања на Правничкоме факултету, други део: о извршењу одлука судских, прва књига, Београд 1912, 209-211.

³³ Законик о поступку судском у грађанским парницама за Књажество Србију (у даљем тексту: Законик из 1865. године без измена и допуна), Београд 1865.

³⁴ Законик из 1865. године са изменама и допунама.

смесничаре (чл. 478).³⁵ Како је формулација „на време” била крајње неодређена и непрецизна, изменом Законика из 1898. године прецизирано је да поменута лица морају бити позвана најкасније четири дана пре заказане јавне продаје.³⁶ Аутор ове допуне очигледно је био мишљења да је потребно јасније одредити тај рок јер је неблаговремен позив представљао основ за подизање тужбе за поништај неуредне јавне продаје. На јавној продаји могли су се надметати сви осим малолетника, презадужених лица и распикућа, чиновника који врши продају и лица чије се имање продаје, односно извршног дужника (чл. 479).³⁷

Извршни дужник није могао учествовати у јавном надметању али је, према одредбама неозакоњеног пројекта законских измена и допуна из 1891. године, у сваком тренутку могао спречити продају исплатом тражбине која је предмет извршења полицијске власти, чак и на сам дан продаје, све док дотично добро по законским одредбама није оглашено за уступљено. Једина обавеза дужника у том случају била је да надокнади све настале трошкове. Штавише, аутор пројекта, министар унутрашњих дела Јован Ђаја предвидео је и могућност да дужник на лицитацију доведе купца са којим је закључио купопродајни уговор, уколико је договорена цена довољна да се из ње могу намирити све досуђене, пријављене тражбине (чл. 490а).³⁸ Разумљиво је што је иницијатива за овакву законску измену која би знатно олакшала процесни положај извршног дужника потекла од министра унутрашњих дела јер је он, као ресорни старешина полицијских органа надлежних за споровођење извршења, био најбоље упознат са потресима које је јавна продаја вреднијих ствари могла изазвати у животима дужника и њихових породица.

Купац покретне ствари био је дужан да положи износ купопродајне цене у готовом новцу одмах по окончању лицитације, док је купцу непокретности за исту радњу био остављен осмодневни рок (чл. 482).³⁹ Исти рок био је предвиђен и у парничном закону из 1860. године (чл. 258),⁴⁰ чија су бројна решења преузета у новом процесном законодавству. Ипак, како се наведени рок у пракси показао прекратким, законском изменом одредбе чл. 482 из 1885. године он је удвостручен.⁴¹

Уколико купац не би положио новац у прописаним роковима, полицијска власт би наредила нову јавну продају, овај пут на његов трошак и штету

³⁵ Законик из 1865. године без измена и допуна.

³⁶ Законик из 1865. године са изменама и допунама.

³⁷ Ibid.

³⁸ Измене и допуне у глави осамнаестој грађанског поступка, о извршењима, АС, МП, 1904, ф. 34, док. бр. 33, л. 12.

³⁹ Законик из 1865. године без измена и допуна.

⁴⁰ Законик из 1860. године.

⁴¹ Закон о изменама и допунама у Закону о поступку судском у грађанским парницама од 19. априла 1885. године (у даљем тексту: Измене из 1885. године), Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији, бр. 41/1885.

(чл. 484),⁴² јер је његовом опструкцијом поступка дошло до одуговлачења са овом хитном извршном радњом. За све време важења процесне кодификације норма чл. 484 је задржана у првобитној верзији, само је 1885. године допуњена обавезом надлежне административне власти да закаже нову јавну продају најкасније за месец дана од момента када истекну преклузивни рокови у којима је купац био дужан да положи дуговану новчану своту.⁴³ Министар унутрашњих дела Јован Ђаја је у свом неозакоњеном пројекту из 1891. године инсистирао на скраћењу тог рока на 25 дана (чл. 497 ст. 2 пројекта).⁴⁴

Уколико се непокретно добро продато на лицитацији налазило у поседу закупца који је свој уговор са извршним дужником прибележио, надлежна власт би наложила закупцу да закупну цену надаље плаћа новом сопственику, коме је био дужан и да преда ствар по истеку закупног рока (чл. 494).⁴⁵ Законском изменом из 1891. године предложено је, међутим, да се у случају када купац не поседује судско решење којим се прибелешка као средство обезбеђења његовог потраживања усваја, продато добро може одмах од њега одузети и предати купцу на лични захтев (чл. 502 пројекта).⁴⁶

Како би се обезбедила ефикаснија наплата потраживања извршних поверилаца, предвиђена је и законска могућност да се, у случају да дужник нема имовине али има примања од трећег лица, од тог лица, ако оно на то пристане, наплати дуг (чл. 497).⁴⁷ Судије Крагујевачког окружног суда су, у оквиру свог одговора на неозакоњени пројекат измена и допуна Законика из 1872. године, предложиле да се ова одредба у одређеном правцу допуни. Наиме, оне су сугерисале да би појам „примања од трећих лица” требало проширити и на приновак и приплод жениног имања, будући да не би било правично да се муж „заклања за жену”, избегавајући своје повериоце. Тим пре би требало усвојити ову допуну јер на исти начин поменуту законску норму тумачи и Касациони суд. На крају крајева, резонују судије, муж издржава жену те би тако приновак и приплод жениног имања требало да представљају његову сопственост.⁴⁸

Јавне продаје дужникових непокретности је, према слову закона, било могуће организовати у различитим окрузима уколико би то било потребно ради намирења пријављених потраживања у целости. Када би сви повери-

⁴² Законик из 1865. године без измена и допуна.

⁴³ Измене из 1885. године.

⁴⁴ Измене и допуне у глави осамнаестој грађанског поступка, о извршењима, АС, МП, 1904, ф. 34, док. бр. 33, л. 12.

⁴⁵ Законик из 1865. године без измена и допуна.

⁴⁶ Измене и допуне у глави осамнаестој грађанског поступка, о извршењима, АС, МП, 1904, ф. 34, док. бр. 33, л. 13.

⁴⁷ Законик из 1865. године без измена и допуна.

⁴⁸ Примедбе на предлог закона о изменама и допунама Законика о поступку судском у грађ. парницама од 2. фебруара 1873. године, АС, МП, 1872, док. бр. 4, л. 8.

оци намирили своја дуговања облигација би се враћала дужнику, а ако дуг не би био у потпуности измирен, исправа би остајала у рукама поверилаца уз назнаку колики је преостали дуговани износ. Извршни дужник и друга лица која би ометала јавну продају и извршење пресуде уопште, била би кажњавана по одредбама кривичног законика (чл. 498-500).⁴⁹

Сматра се да је јавна продаја неуредна када попис, оглашавање јавне продаје и сама лицитација нису извршени по законским прописима, или уколико су надметачи били у договору у циљу што јефтиније продаје, тако да правога надметања заправо није ни било (чл. 501).⁵⁰ Министар унутрашњих послова Јован Ђаја је 1891. године сугерисао допуну законске норме у том смислу да се разлoзима за поништај јавне продаје обухвате и доказана злоупотреба и несавесност чиновника или органа који је продају вршио у намери да ма којој страни причини штету или донесе корист (чл. 514 ст. 3 пројекта).⁵¹

Образложена тужба за поништај неуредне јавне продаје могла се, према првобитној верзији чл. 502 поднети у објективном року од 15 дана од дана продаје или у субјективном року од 15 дана од дана сазнања за јавно надметање, када се радило о лицима која нити су присуствовала лицитацији, нити су на њу била позвана.⁵² Како се у пракси показало целисходнијим да се рок једнообразно определи, законским изменама из 1898. године ова норма је поједностављена тако да је петнаестодневни рок за подношење тужбе текао за сва заинтересована лица од истог момента, а то је моменат када је јавна продаја окончана.⁵³ Као и на многим другим местима, и овде је министар Јован Ђаја, у циљу повећања процесне ефикасности, предлагао скраћење законског рока на седам дана од свршетка јавне продаје (чл. 515 ст. 1 пројекта).⁵⁴

Закоником из 1865. године није прописано даље поступање са решењем којим је одлучено о уредности спорне јавне продаје. Зато је министар Јован Ђаја у свом нацрту ову законску празнину попунио нормирањем да против решења првостепеног суда којим се лицитација поништава не би требало дозволити улагање жалбе (чл. 516 ст. 1 пројекта). Против решења којим се продаја као уредна одобрава била је дозвољена, према неозакоњеном пројекту, жалба Касационом суду у року од пет дана од пријема решења. Због хитности ствари, касациона власт би била дужна да реши о жалби у даљем року од седам дана од пријема судских аката (чл. 518 ст. 2 и 3 пројекта).⁵⁵

⁴⁹ Законик из 1865. године без измена и допуна.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Измене и допуне у глави осамнаестој грађанског поступка, о извршењима, АС, МП, 1904, ф. 34, док. бр. 33, л. 15.

⁵² Законик из 1865. године без измена и допуна.

⁵³ Законик из 1865. године са изменама и допунама.

⁵⁴ Измене и допуне у глави осамнаестој грађанског поступка, о извршењима, АС, МП, 1904, ф. 34, док. бр. 33, л. 15.

⁵⁵ Ibid., л. 16.

Јавна продаја покретних ствари није се могла поништити, сем у случају доказаних злоупотреба и незаконитих радњи предузетих од стране извршилаца продаје или купца (чл. 506),⁵⁶ а Јован Ђаја додаје и ако је ствар непотрошна, или њена тржишна вредност прелази износ од шест стотина динара а продата је испод половине процењене вредности (чл. 522 ст. 4 пројекта).⁵⁷ У сваком случају, било да се радило о поништају продаје покретних или непокретних ствари, суд би страну која је скривила поништај осудио и на плаћање судских такси (чл. 508).

Суд није издавао купцу сведоџбу (тапију) пре истека петнаестодневног рока за улагање жалбе или, пак, уколико је жалба уложена, пре него што би решење којим се одлучивало о жалби постало извршно (чл. 507).⁵⁸ У случају поништаја неуредне јавне продаје, надлежна полицијска власт је била дужна да закаже нову лицитацију у наредном року од десет дана од пријема службеног извештаја (чл. 509),⁵⁹ и да на њу позове и првобитног купца (чл. 490).⁶⁰

Министар унутрашњих послова Јован Ђаја предлагао је, да се у циљу веће ефикасности, стави у надлежност његовог ресорног министарства издавање посебних правила која би представљала разраду и допуну законских решења, наравно без измена императивних законских норми о извршном поступку. Поменута законска тумачења важила би након што би их Државни савет одобрио. На пословима пописа, надаље сугерише министар, требало би ангажовати и бивше и пензионисане полицијске чиновнике како би ова хитна и неодложна извршна радња била што пре спроведена. Нарочито би помоћ додатног административног особља била добродошла уколико би надлежне општинске власти одуговлачиле са пописом имовине дужника, у ком случају би дневнице ангажованих чиновника требало исплаћивати на терет општинске касе (чл. 526 пројекта).

Ресорни министар завршава свој врло детаљни пројекат одредбом која се односи на случај када је пописано имање толико незнатне вредности да се његовом продајом не би могли подмирити чак ни трошкови извршног поступка. Тада имање, став је министра, не би требало излагати продаји, изузев уколико би поверилац изјавио да ће евентуални мањак за те трошкове он подмирити (чл. 527 пројекта).⁶¹

⁵⁶ Законик из 1865. године без измена и допуна.

⁵⁷ Измене и допуне у глави осамнаестој грађанског поступка, о извршењима, АС, МП, 1904, ф. 34, док. бр. 33, л. 17.

⁵⁸ Законик из 1865. године без измена и допуна.

⁵⁹ Законик из 1865. године са изменама и допунама.

⁶⁰ Законик из 1865. године без измена и допуна.

⁶¹ Измене и допуне у глави осамнаестој грађанског поступка, о извршењима, АС, МП, 1904, ф. 34, док. бр. 33, л. 17-18.

4. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

На значај који су јавној продаји као завршној етапи у процесу принудног намирења повериочевог потраживања придавали сви законодавни чиниоци указује жива и озбиљна дискусија вођена између аутора законског нацрта Рајка Лешјанина и чланова Саветске комисије у погледу бројних пројектованих законских решења из ове области. Предмет расправе били су, између осталог, рокови за спровођење извршења путем усменог јавног надметања, одуговлачење са извршењем пресуде, као и тужбе за поништај неуредне јавне продаје. Детаљни претрес законског пројекта имао је за циљ да се скрате законски рокови, да се што брже и ефикасније оконча ова извршна радња уз минимално ремећење свакодневног живота извршног дужника, те да се што више формалности везаних за извршни поступак стави у надлежност административних власти.

Све законске измене које су уследиле након ступања на снагу Законика из 1865. године биле су усмерене на прецизирање одредаба о јавној продаји које су, као недовољно јасне и недвосмислене, рађале недоумице и противречно поступање у судској пракси. С друге стране, аутори неозакоњених пројеката измена и допуна процесног законодавства из 1872. и 1891. године инсистирали су на скраћењу рокова за усмено јавно надметање и на јачању процесне дисциплине санкционисањем неажурног поступања надлежних полицијских власти које је водило одуговлачењу поступка.

Писац нацрта из 1892. године, министар унутрашњих послова Јован Ђаја је чак, у циљу побољшања процесног положаја извршног дужника, сугерисао да се усвоји решење према којем би он у сваком моменту до окончања јавне продаје могао да је спречи добровољним извршењем дуговане престације. Министар Ђаја је предлагао и ангажовање додатног административног персонала на пословима извршења и поверавање посебних овлашћења министру унутрашњих дела на основу којих би он могао да доноси посебна правила као разраду законских норми.

Без обзира на њихову хетерогеност и по садржини и по времену настанка, све пројектоване и усвојене законске измене имале су исти циљ – побољшање процесне позиције извршног дужника као слабије стране у поступку, и што брже и правилније спровођење јавне продаје као врло деликатне и осетљиве, али у многим случајевима истовремено и неизбежне процесне радње.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

Аранђеловић Драгољуб, „Шта се не може узети у попис за извршење судских одлука? (Објашњење § 471. судског поступка у грађанским парницама)”,

- Полицијски гласник – Службени лист Министарства унутрашњих дела*, бр. 9 од 16. новембра 1908, Београд, 363-364.
- Благојевић Т. Борислав, *Начела приватног процесног права*, Београд 1936.
- Ђорђевић Андра, *Теорија грађанског судског поступка с погледом на Законик о поступку судском у грађанским парницама за Краљевину Србију II* (прир. Д. Аранђеловић), Београд 1923.
- Перић М. Живојин, „О продаји за извршење одлука судских”, *Полицијски гласник – Службени лист Министарства унутрашњих дела*, бр. 9 од 1. марта 1909, Београд, 65-66.
- Перић М. Живојин, Аранђеловић Драгољуб, *Грађански судски поступак – предавања на Правничкоме факултету, друштво део: о извршењу одлука судских*, прва књига, Београд 1912.
- Закон о изменама и допунама у Закону о поступку судском у грађанским парницама од 19. априла 1885. године, *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији*, бр. 41/1885.
- Законик о поступку судском у грађанским парницама за Књажество Србију, Београд 1860.
- Законик о поступку судском у грађанским парницама, Архив Србије, фонд *Државни савези*, 1865, док. бр. 53.
- Законик о поступку судском у грађанским парницама од 26. јануара 1865. године, Архив Србије, фонд *Државни савези*, 1865, док. бр. 53.
- Законик о поступку судском у грађанским парницама за Књажество Србију, Београд 1865.
- Законик о поступку судском у грађанским парницама са свима изменама и допунама, Крф 1917.
- Извештај Комисије Државном савету од 14. децембра 1864. године, Архив Србије, фонд *Државни савези*, 1865, док. бр. 53.
- Измене и допуне у глави осамнаестој грађанског поступка, о извршењима, Архив Србије, фонд *Министарство правде*, 1904, ф. 34, док. бр. 33.
- Мишљење о предложеним допунама и изменама у поступку судском за грађанске парнице од 1865. год. од 2. априла 1873. године, Архив Србије, фонд *Министарство правде*, 1872, док. бр. 4.
- Писмо Министра правде Државном савету од 23. новембра 1864. године, Архив Србије, фонд *Државни савези*, 1865, док. бр. 53.
- Претпис Министра правде свим судовима од 28. октобра 1872. године, Архив Србије, фонд *Министарство правде*, 1872, док. бр. 4.
- Примедбе на предлог закона о изменама и допунама Законика о поступку судском у грађ. парницама од 2. фебруара 1873. године, Архив Србије, фонд *Министарство правде*, 1872, док. бр. 4.
- Примјетбе Ужичког окружног суда на предлог Закона о изменама и допунама Законика о пост. судском у грађанскијем парницама од 12. фебруара 1873. године, Архив Србије, фонд *Министарство правде*, 1872, док. бр. 4.

Maša M. Kulauzov, Ph.D., Associate Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
M.Kulauzov@pf.uns.ac.rs

Public Execution Sale According to Provisions of Civil Procedure Legislation from 1865

Abstract: *The article sheds light on provisions of Code of Civil Procedure from 1865 concerning public execution sale as the last stage in process of execution of court decisions. Public auction of debtor's movable and immovable property held by police authorities is conducted in order to satisfy unpaid creditor's obligations which debtor did not want to discharge free willingly. Given the delicacy and sensitivity of public sale that can cause serious disturbances for execution debtors, provisions regarding execution sale had been very carefully drafted after thorough and detailed discussion between the author of the draft and the State Council's Commission. Aforementioned discussion was meticulously scrutinized in this paper. Analysis of original provisions of Code from 1865 along with all its amendments and supplements undoubtedly showed that debtor, as the weaker party, enjoyed special protection under law. Firstly, he had the right to select and indicate to the authorized official the property which was to be sold at public auction. If some irregularities occurred in the conduct of the execution sale, debtor was entitled to address to court and request its nullification. Minister of internal affairs Jovan Đaja in his draft from 1891 even suggested that debtor should be allowed to pay his debt in every moment until the public sale has ended. Beside bettering debtor's position, Code amendments, as well as the drafts from 1872 and 1891 that never came into effect, proposed various measures in order to make execution process more effective and faster. These measures were also examined in this article.*

Keywords: *Drafts, civil procedure legislation, civil proceedings, execution of verdict, public execution sale.*

Датум пријема рада: 19.11.2019.